

ВИЩА ШКОЛА

УДК 354.1: 37.01

DOI <https://doi.org/10.32782/1992-5786.2024.94.9>**Ю. М. Атаманчук**доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри освіти та управління навчальним закладом
Класичного приватного університету

ВПЛИВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА ЯКІСТЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ-ЛОГОПЕДІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

У статті розкриваються проблеми якості підготовки майбутніх вчителів-логопедів і необхідності застосування державного управління на її вирішення. Проаналізовано сучасний стан політики держави в сфері підготовки вузькофахових фахівців з логопедії, визначено основні чинники низької ефективності освітнього кадрового потенціалу із даної спеціальності. Акцентовується увага на тому, що кількість дітей які потребують допомоги логопеда продовжує збільшуватися в т.ч. через наслідки вторгнення росії на територію України та неготовність молодих фахівців до професійної діяльності у реаліях сьогодення.

Робляться висновки про необхідність внесення змін у зміст професійної підготовки логопедів, узагальнення досвіду надання логопедичної допомоги у період війни і формування професійних компетентностей щодо місця діяльності, що дозволяють створювати умови для корекційно-розвиткової роботи на різних рівнях з дітьми, що мають вади мовлення.

Одним з ключових напрямків удосконалення змісту професійної підготовки логопедичних кадрів вбачаємо в модернізації змісту державного стандарту, освітніх програм професійної підготовки логопедів, введення навчальних дисциплін, метою яких є формування у студентів готовності до роботи за фахом у різних освітніх закладах в яких проводиться (надається) відповідна допомога дітям.

В умовах переходу українського суспільства до інноваційної парадигми розвитку особливу увагу приділяють модернізації освіти та науки. Розвиток сучасної освіти пов'язаний з прагненнями та цінностями суспільства, тенденціями розвитку ринку праці.

Враховуючи вище зазначене, назріла необхідність глибокого вивчення і ґрунтовного аналізу проблем у теоретичній та практичній підготовці відповідних кадрів. Узагальнення статистичної інформації дає змогу проаналізувати причини невдач та успіхів окремих державних нормативно-правових актів у сфері підготовки відповідних фахівців, а також визначити перспективи подальшого удосконалення підготовки логопедичних кадрів в Україні.

Ключові слова: корекційно-розвивальна допомога, діти з порушеннями мовлення, фахова компетентність, державний стандарт, інклюзивне навчання.

Постановка проблеми. Україна сьогодні переживає нелегкі часи війни, проте у керівництві країни, широких верств населення держави є стале розуміння необхідності його відродження. Цей процес є багатоаспектним за своєю суттю. Він передбачає з'ясування причин виникнення проблеми, визначення шляхів і способів її розв'язання. Однією зі складових відродження є наша перемога над росією, без вирішення якого всі інші напрямки розвитку не можуть навіть починати розв'язуватися. Проте, час показує, що Держава Україна, в свою чергу потребує фахівців багатьох галузей, як безпосередньо до Збройних сил України, так і в соціально-побутовій сфері. Війна в Україні дуже сильно вплинула не тільки на доросле населення, а і на

дітей, що має своє вираження у їх порушенні мови.

За наявності тенденції до збільшення серед дітей дошкільного та молодшого шкільного віку кількості дітей із порушеннями мовлення в цій ситуації зростає роль вчителя-логопеда. На перший погляд, це дуже вузьке, специфічне питання, яке не є пріоритетним для України. Але з іншого боку, проблема фахового надання відповідної допомоги таким сім'ям є дуже і дуже актуальною та такою, що поєднує в своєму складі багато інших життєвих проблем.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасна українська логопедія має багату історичну спадщину у процесі підготовки фахівців зі спеціальної освіти, зокрема, вчителів – логопедів.

Питанням професійної підготовки та готовності майбутніх логопедів до роботи розглядалися такими науковцями О. В. Ільченко, Н. А. Лопатинською, Н. Г. Пахомовою, Ю. В. Пінчук, О. М. Потапенко, Н. В. Савіною, Н. М. Сінопальніковою, Л. О. Федорович, С. М. Шаховською, Л. Черніченко, М. К. Шеремет та ін. Науковцями були виділені теоретичні та практичні аспекти формування готовності майбутніх вчителів – логопедів до розвитку мовлення; розкривається зміст професійної готовності майбутнього логопеда в рамках компетентнісного підходу; визначаються умови ефективного розвитку навичок професійного спілкування та професійної підготовки майбутніх логопедів.

Державне управління якістю вищої освіти в Україні є предметом наукових досліджень Ю. Атаманчука, Т. Лукиної, Г. Клімової, С. Мороз, Р. Кубанова, Н. Грабовенко, Н. Опар та інших. У своїх працях вони розглядають як загальнотеоретичні, так і окремі аспекти забезпечення якості вищої освіти.

Мета статті. Метою статті є здійснення огляду політики держави у сфері підготовки майбутніх фахівців з логопедії, що передбачає аналіз сучасного стану державної політики в цьому питанні, з'ясування проблем які з цим пов'язані, визначення напрямків покращення ситуації.

Виклад основного матеріалу. Починаючи з 2014 року, коли розпочався процес децентралізації в Україні, а потім із впливом COVID-19 та повномасштабного вторгнення росії на територію України почали все більше виявлятися проблеми у дітей дошкільного віку. Серед основних, це збільшення кількості дітей, зокрема, із порушеннями функціонування на різних етапах онтогенезу. За даними ретроспективного аналізу й оцінки динаміки стану здоров'я в Україні в XXI столітті спостерігається збільшення кількості новонароджених які мають відхилення в стані здоров'я. Окрім того, одним із наслідків обстрілу населених пунктів в Україні є потерпілі: діти та дорослі. Це є однією з причин в потребі збільшення кількості підготовлених фахівців з логопедії, які будуть працювати з такими дітьми (дорослими) і зможуть надавати фахову допомогу цим сім'ям.

Повномасштабна війна з росією на території України за результатами національних та міжнародних досліджень з якості вищої освіти засвідчують той факт, що показники якості вищої освіти в Україні є доволі неоднорідними. Сучасне суспільство потребує від вищої освіти підготовки молоді, здатної відповідати викликам часу, бути компетентним та мобільним на сучасному ринку праці, з громадською позицією, налаштованою на саморозвиток і навчання впродовж життя. Сама ж ця здатність визначається не тільки інформованістю, але й рівнем активності його психічних функцій – інтелекту, волі, здібностей, ціннісних

орієнтацій тощо. Освіта – важлива складова життєдіяльності суспільства, яка функціонує і розвивається за своїми власними законами, має низку характерних властивостей, серед яких провідними доцільно визначити цілеспрямованість, цілісність, взаємодію з навколишнім середовищем та іншими системами [1].

Серед життєвих цінностей сучасної людини пріоритетне місце посідає цінність життя і здоров'я особистості. За останній рік українці і світ зараховує проблему здоров'я в широкому розумінні цього поняття до глобальних проблем. Сьогодні здоров'я розглядається як стан повного фізичного, духовного, психічного та соціального благополуччя людини. Здоров'я – найперша необхідна умова успішного розвитку кожної людини, її навчання, професійне зростання, створення родини, виховання дітей. До факторів, що сприяють значному зниженню рівня здоров'я дітей, медики відносять: стресові ситуації через війну в Україні, досить високе навчальне навантаження, мінімізація рухової активності, порушення харчування, недотримання режиму дня тощо. І це відноситься не лише до студентів, а і до учнів загальноосвітніх та професійно (професійно-технічних) закладів освіти. Саме тому, держава Україна через відповідні центральні органи виконавчої влади та за підтримки міжнародних партнерів визначають і впроваджують шляхи покращення стану здоров'я учнів / студентів, які сприяють покращенню умов для всебічного розвитку особистості та розуміння нею цінності власного здоров'я та здоров'я оточуючих [2].

На сучасному етапі законодавство про вищу освіту гарантує здобувачам вищої освіти вибір навчальних дисциплін у межах, передбачених відповідною освітньою програмою та навчальним планом, в обсязі, що має становити не менш як 25 % від загальної кількості кредитів ЄКТС. На наше переконання, це дозволяє педагогічним закладам вищої освіти (ЗВО) при їх розробці запропонувати майбутнім логопедам для вивчення навчальні дисципліни, зорієнтовані на формування у них готовності до професійної діяльності в спеціалізованих (інклюзивних) освітніх закладах. З іншого боку, такі дисципліни розширяють уявлення майбутніх фахівців про особливості організації корекційно-розвивальної роботи з дітьми з порушеннями мовлення в різних умовах (нових або нестандартних ситуаціях), її напрями та змістове наповнення [3].

ЗВО у своїй діяльності здійснюють заходи щодо внесення змін до своїх освітніх програм (ОП). Про це зазначено і у підкритерію 1.2, що свідчить про залучення всіх зацікавлених сторін до визначення цілей ОП та формулювання програмних результатів навчання. ЗВО має продемонструвати, що позиції і потреби стейкхолдерів розглядалися

та були враховані або відхилені. Під час оцінювання варто врахувати, що коло стейкхолдерів буде різнитися залежно від специфіки конкретної програми. Важливо з'ясувати позицію (потенційних) роботодавців або відповідної професійної спільноти. Якщо програма має чітко виражений регіональний контекст, то стейкхолдерами можуть виступати відповідні органи місцевого самоврядування/місцеві органи влади. Варто пам'ятати, що здобувачі та випускники програми також є стейкхолдерами. Мають бути наведені факти врахування (неврахування) пропозицій стейкхолдерів (зокрема, це можуть бути спільні зустрічі, засідання робочої групи тощо) [4, с. 9].

Важливим чинником реформи спеціальної освіти є впровадження Стандартів вищої освіти за спеціальністю 016 "Спеціальна освіта", який, власне, визначає очікувані результати навчання (компетентності), якими повинен оволодіти здобувач на першому (бакалаврському), другому (магістерському) і третьому (освітньо-науковому) рівнях вищої освіти і відповідав запитам суспільства в цілому [5; 6; 7].

Сьогочасний етап наукового переосмислення змісту та ролі принципу інтегрованості у ході організації освітнього процесу характеризується процесами поглибленого вивчення наукових передбачень про ціннісні засади інтегративності у межах компетентнісного підходу, через різнобічний аналіз поняття: у площині характеристик цілісного зв'язку складових частин; дослідження напрямів та інструментів упровадження принципу у різних варіаціях використання; визначення відповідних критеріїв інтегративності у межах психолого-педагогічних явищ в системі освіти. Поняття «інтегральна компетентність» представлено в Національній рамці кваліфікацій, затверджено постановою Кабінету міністрів України в 2011 році. В документі поняття виконує функцію систематизації і структурування відповідно компетентностей, які відображені в освітніх програмах та Стандартах кваліфікаційних рівнів згідно з упровадженням європейських стандартів забезпечення якості освіти, що представлено в нормах законодавства трудових відносин та сфери освіти. Національна рамка кваліфікацій характеризує поняття «інтегральна компетентність» як першорядне та використовується в узагальненому описі кваліфікаційного рівня, відбиває головні компетентнісні характеристики здобутого рівня навчання чи професійної діяльності та входить в систему дескрипторів Національної рамки кваліфікацій, Європейської рамки кваліфікацій, Рамкою кваліфікацій Європейського простору вищої освіти. Виходячи з вище зазначеного, інтегральна компетентність є складовою системи загальних та фахових компетентностей, які схарактеризовано відповідно певного кваліфікацій-

ного рівня та спеціальності в Національній рамці кваліфікацій, віддзеркалює здатність розв'язувати різноманітні завдання під час виконання професійної діяльності або навчання [8, с. 9].

Враховуючи, що інтегральна компетентність – узагальнений опис кваліфікаційного рівня, який виражає основні компетентнісні характеристики рівня щодо навчання та / або професійної діяльності, зупинимось за кожним рівнем вищої освіти.

За першим (бакалаврським) рівнем інтегральна компетентність випускника характеризується здатністю розв'язувати складні спеціалізовані задачі і практичні проблеми спеціальної та інклюзивної освіти у процесі корекційно-педагогічної, діагностико-консультативної, дослідницької та культурно-просвітницької діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування основних теорій і методів дефектології і характеризується комплексністю та невизначеністю умов [5, с. 6].

За другим (магістерським) рівнем інтегральна компетентність випускника характеризується здатністю розв'язувати складні задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері спеціальної та інклюзивної освіти [6, с. 7].

За третім (освітньо-науковим) рівнем інтегральна компетентність випускника характеризується здатністю продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми у сфері спеціальної та/або інклюзивної освіти, застосовувати методологію наукової діяльності та педагогічної науки, проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне і практичне значення [7, с. 6].

Варто підкреслити, що достатній рівень фахової підготовки до роботи з дітьми з вадами мови в спеціальних, інклюзивних навчальних закладах та в домашніх умовах повинен реалізовуватися на відповідному базисному рівні – навчальних, виховних, організаційних засадах компетентнісного змісту. Для цього необхідно, як вважає О. В. Мартинчук, дотримуватися таких етапів: на першому, змістовому, етапі потрібно: – оновити зміст навчальних психолого-педагогічних дисциплін, які забезпечують формування компетентностей у сфері організації та забезпечення інклюзивного навчання дітей з тяжкими порушеннями мовлення в загальноосвітньому просторі; – доповнити варіативну компоненту освітньо-професійної програми підготовки фахівців питаннями з теорії і методики інклюзивного навчання, які відображають компетентнісні основи особистісно-професійної освіти; – оновити зміст практичної підготовки студентів із урахуванням майбутніх компетенцій діяльності в інклюзивному середовищі; – забезпечити самостійну роботу студентів відповідним методичним та інформаційним супроводом через розробку електронних навчальних курсів з інклюзивної освіти. На другому, технологічному, етапі

обов'язковим є: застосування активних форм і методів навчання; використання особистісно орієнтованого підходу до кожного суб'єкта навчальної діяльності; використання моделювання як способу опосередкованого пізнання та перетворення дійсності. Третій, оцінювальний, етап передбачає розробку і впровадження засобів діагностики на компетентнісній основі [9, с. 105].

Висновки і пропозиції. У сучасному освітньому просторі, враховуючи проблеми сьогодення, зокрема умови воєнного часу в Україні, необхідно переходити на інноваційні форми навчання. Пошук творчих навчальних підходів у реалізації освітніх програм підштовхує український освітній простір до застосування дуальної освіти як можливості поза межами аудиторій сформувавши навчальні майданчики у межах баз практик.

Сучасні виклики та загрози потребують гнучких підходів у всіх галузях для підтримання життєдіяльності країни, можливостей вийти з критичного стану за будь-яких умов. Для глобального світу це надважлива функція, забезпечення якої створює потужний потенціал зі стратегічною метою сталого розвитку та постійної безупинної розбудови суспільства, її життєспроможного потенціалу. Відповідно тільки за таких умов держава здатна втриматися у світовому просторі, зберігши молоде покоління, здатне активно долучатися до роботи важливих галузей виробництва. Третє тисячоліття стало серйозним випробуванням світу на можливість виживання окремих країн та навіть континентів.

Список використаної літератури:

1. Атаманчук Ю.М. Вплив держави на якість вищої освіти в Україні в період війни з росією на території України. «Держава та регіони. Серія: Публічне управління та адміністрування». Науково-виробничий журнал Класичного приватного університету – 2023. №2 – 18 с. DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-3401.2023.2.3>
2. Атаманчук Ю.М. Вплив освітнього середовища на якість підготовки студентів у закладі вищої освіти в період війни з росії на території України. «Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах». Збірник наукових праць Класичного приватного університету – 2023. № 86. – 167 с. DOI: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2023.86.28>
3. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 року № 1556-VII (із змінами) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення 22.08.2024 р.)
4. Рекомендації щодо застосування критеріїв оцінювання якості освітньої програми/ Затверджено Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти 17 листопада 2020 року: /ТОВ «Український освітанський видавничий центр «Оріон»». – К., 2020. – 66 с. ISBN 978-966-991-106-3
5. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, затверджений наказом МОН України № 799 від 16.06.2020 року (із змінами) <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/016-Spets.osvita-bakalavr.28.07.pdf> (дата звернення 22.08.2024 р.)
6. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта» для другого (магістерського) рівня вищої освіти, затверджений наказом МОН України № 28 від 05.01.2021 року (із змінами) <https://mon.gov.ua/osvita-2/vishcha-osvita-ta-osvita-doroslikh/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukraini/zatverdzeni-standarti-vishchoi-osviti> (дата звернення 22.08.2024 р.)
7. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта» для третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, затверджений наказом МОН України № 1470 від 01.12.2023 року <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2023/01.12.2023/016-Spetsialna.osvita.-dok.filosofiyi-1470-01.12.2023.pdf> (дата звернення 22.08.2024 р.)
8. Акімова О., Кузнецова О., Одарченко В. Інтегральна компетентність як складник професійної підготовки майбутніх фахівців спеціальності 013 Початкова освіта. Освіта. Інноватика. Практика, 2023. Том 11, № 5. С. 7-12. DOI: 10.31110/2616-650X-vol11i5-001 <https://repository.sspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/38049ad3-405b-46f3-99d5-f85d916aaf56/content> (дата звернення 22.08.2024 р.)
9. Федорова Н.В. Теоретичні аспекти фахової підготовки логопеда в умовах університетської освіти *Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка*, 2018 (Вип.10). с. 110-122. ISSN 2410-2075 https://nv-kogpi.ucoz.ua/vypusk10/Fedorova_N-V..pdf (дата звернення 22.08.2024 р.)

Atamanchuk Yu. The influence of public administration on the quality of training of future teachers-speech therapists in higher education institutions of Ukraine

The article reveals the problems of the quality of training of future teachers-speech therapists and the need to apply state management to solve them. The current state of state policy in the field of training highly specialized specialists in speech therapy is analyzed, the main factors of the low efficiency of the educational

personnel potential in this specialty are determined. Attention is focused on the fact that the number of children who need the help of a speech therapist continues to increase, including due to the consequences of Russia's invasion of the territory of Ukraine and the unpreparedness of young professionals for professional activities in today's realities.

Conclusions are made about the need to make changes in the content of the professional training of speech therapists, generalize the experience of providing speech therapy assistance during the war and the formation of professional competences in relation to the place of activity, which allow creating conditions for corrective and developmental work at various levels with children who have speech disabilities.

One of the key directions for improving the content of the professional training of speech therapists is the modernization of the content of the state standard, educational programs for the professional training of speech therapists, the introduction of educational disciplines, the purpose of which is the formation of students' readiness to work in the profession in various educational institutions in which appropriate assistance is provided (provided) to children.

In the context of the transition of Ukrainian society to an innovative paradigm of development, special attention is paid to the modernization of education and science. The development of modern education is connected with the aspirations and values of society, trends in the development of the labor market.

Taking into account the above, the need for in – depth study and thorough analysis of the problems in the theoretical and practical training of the relevant staff has come. The summarization of statistical information makes it possible to analyze the reasons for the failures and successes of individual state regulatory and legal acts in the field of training of relevant specialists, as well as to determine the prospects for further improvement of the training of speech therapists in Ukraine.

Key words: *corrective and developmental assistance, children with speech disorders, professional competence, state standard, inclusive education.*